

РЕЦЕНЗІЯ НА ДВОТОМНИК "ІСТОРІЯ МІНЕРАЛОГІЇ В УКРАЇНІ"

В.І. Павлишина, О.І. Матковського, С.О. Довгого

З роками сприйняття життя змінюється, усе більшу частину його займають спогади і все меншу — реальні події. Відчуття, що все ще попереду, минуло, а усвідомлення, що все у минулому, — не настало. І між цими відчуттями приходить розуміння біблійної істини, що є час розкидати каміння, і час збирати. Щоправда, постає питання: а скільки ж того каміння розкидано, і чи готовий ти його збирати?

Ось із такими думками я захоплено читав чудовий двотомник "Історія мінералогії в Україні", написаний видатними вченими, патріотами і патріархами мінералогії Володимиром Івановичем Павлишином, Орестом Ілляровичем Матковським і Станіславом Олексійовичем Довгим. Життя цих учених, особливо перших двох, було безпосередньо пов'язано з українською мінералогією. Орест Іллярович проніс свою відданість мінералогії до останнього подиху, і пам'ять про нього та його науковий подвиг назавжди збережеться в наших серцях. А Володимир Івановичу і Станіславу Олексійовичу я бажаю довгих років життя на благо української науки. Як кажуть у нас в Одесі: будьте нам здорові.

Тепер — до розмов про книги. Перший том присвячений мінералогії України від глибокої давнини до 90-х років ХХ ст. І симптоматично, що книга починається з цитати великого українського вченого Володимира Івановича Вернадського, яка чітко окреслює

і позицію авторів: історія науки необхідна не стільки для самої історії, скільки для її майбутнього розвитку. Для мінералогії, можливо більше, ніж для інших наук, потрібен цей історичний фундамент, оскільки й сама вона є наукою ретроспективною.

Примітна і структура першого тому, який чітко поділений на два блоки: історичний нарис, у якому мені як університетському працівникові було дуже приємно читати про внесок університетів. Гідне місце приділено у цьому розділі й Одеському національному університету імені І.І. Мечникова. Щоправда, в розділі не обійшлося без курйозу. Автори вказали: "Одеський університет був відкритий в Одесі у 1865 році, раніше Новоросійську". Гордість одесита змушує зазначити, що Одеса ніколи не була й не намагалась бути Новоросійськом, а назва (Новоросійський) прийшла від назви губернії.

Другий блок автори назвали "Золотий вік мінералогії в Україні (1940—1990-ті роки)". Золотим він був тому, що українські мінералоги під керівництвом видатного академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка довели свою першість у головних напрямках, котрі тоді активно розвивались, таких як генетична мінералогія, онтогенія, типоморфізм і фізика мінералів. Доказом цьому може слугувати хоча б те, що перші книжки за цими напрямками побачили світ у видавництві Львівського університету імені Івана Франка, яким тоді керував Євген Костянтинович.

Але для нас, безпосередніх учасників цих процесів, основний романтизм того часу пов'язаний, звісно, з тим, що це була наша молодість, вірність якій ми зберегли дотепер. Найважливішими подіями тоді були наукові наради, яким у книзі приділено велику увагу. Під час цих нарад формувались напрями досліджень, можна було дізнатись про найсвіжіші дані, отримані колегами, і не чекати, коли ці матеріали опублікують. До того ж тут завжди панувала особлива атмосфера братерства, не було поділу за чинами та званнями. Великі вчені на рівних спілкувались зі своїми молодими колегами. І саме таке спілкування мало неабиякий педагогічний сенс. Ми, тоді ще молоді вчені, хоча багато з нас уже були кандидатами наук, набували життєвого досвіду. Але найголовніше — це тодішні наукові результати. У книзі дуже доречно наведено список докторських дисертацій, захистити які тоді було дуже непросто. У цей золотий вік опубліковано фундаментальні роботи з регіональної мінералогії та типоморфізму мінералів, галузей, у яких українських вчених справедливо вважали законодавцями моди. Особлива подяка авторам за світлин тих днів. Розглядаючи їх, потрапляєш ніби у машину часу, тож вириваються закадрові спогади. Нам є що згадати, і є що розповісти.

Безумовною знахідкою авторів було включення до книги підрядкових нотаток, у яких наведено відомості про видатних учених того часу. Багатьох з них уже немає з нами, але пам'ять про них жива, зокрема на сторінках книг і у світлинах. Я б назвав для себе цей розділ ностальгічним.

Другий том присвячено історії мінералогії в Україні з 1990 р. і до наших днів. Він сам по собі є фундаментальним науковим дослідженням, метою якого було показати, як за роки, що минули від проголошення Україною незалежності, мінералогія посіла гідне місце серед природничих наук. Це був непростий шлях. Сформовані на той час у мінералогії наукові школи, яким присвячено перший розділ другого тому, переконливо засвідчують, що під керівництвом своїх творців мінералоги України здобули в цих найважливіших напрямках провідні позиції не тільки на теренах пострадянських країн, а й у західних

наукових співтовариствах. Імена цих творців стали відомі в усьому світі.

Основна частина книги присвячена аналізу сучасного стану розвитку української мінералогії у ХХІ ст. Автори ретельно зібрали величезний фактичний матеріал з усіх напрямів мінералогії в усіх регіонах України. Звісно, це стало можливим тільки завдяки тому, що і Володимир Іванович, і Орест Іллярович завжди були в центрі будь-яких наукових починань, були знайомі практично з усіма мінералогами України, включно з представниками академічних, вишівських і виробничих колективів. І це відображено в текстах. Досить зазначити, що тільки іменний покажчик займає в книзі сім сторінок і містить майже тисячу прізвищ, згаданих у тексті. На особливу увагу заслуговує описа-

ний тут один із головних напрямів української мінералогії — регіональна мінералогія, заснована завдяки ентузіазму і таланту академіка Є.К. Лазаренка. Не залишились поза увагою авторів і нові напрями — наномінералогія і космічна мінералогія.

Особливе і гідне місце в книзі посідає розділ "Музейна справа". Уперше в одному виданні зібрано матеріал про практично всі мінералогічні музеї і чудово показано, що не дарма ці колекції називаються музеями, тобто місцями, де правлять Музи. Розказано про унікальні зразки і колекції, які є істинними художніми творами, автор яких — природа. Тому вони й зберігаються, як і належить шедеврам, у музеях.

Особливу увагу хотілося б приділити стилістиці текстів. На самому початку становлення української державності один із авторів, професор Володимир Іванович Павлишин, розпочав боротьбу за наукову українську мінералогічну мову. І опублікований двотомник — яскраве свідчення перемоги у цій боротьбі. Як свого часу, поява українською мовою книг і підручників Є.К. Лазаренка з мінералогії, так і ця книга є фунда-

ментальним внеском у розвиток української наукової культури.

Коли ми обговорювали цей двотомник із колегами, дехто висловив сумнів щодо необхідності розміщення наприкінці книги словника мінералів України. Але я вважаю, що це справжня окраса книги, а логіка його появи і полягає в тому, що автори, розповівши про людей, нагадують нам, що Мінералогія — це насамперед мінерали, які теж можна віднести до співавторів цієї книжки.

Я переконаний, що написання цієї книги є однією з найбільших подій в українській мінералогії за останні роки. Ще не один рік ми будемо повертатися до цих матеріалів, адже історія завжди звернена в майбутнє. Від змістовності й краси написання таких книг залежить майбутнє української мінералогії. У цьому я, як викладач вишу, впевнений.

Можливо, в моєму тексті для відгуку на книгу забагато емоцій, але саме ці позитивні емоції супроводжували й супроводжують мене щоразу, коли я берусь за читання цього твору. Щиро вдячний вам, автори!

В.М. КАДУРІН

Надійшла 24.10.2023